

בבא מציעא ב

משה שווערד

1. מאירי על בבא מציעא דף ב/א

וכבר קדם לנו בפתיחת מסכת בבא קמא על שלשת המסכתות ר"ל בבא קמא ובבא מציעא ובבא בתרא ששלשתן מסכתא אחת חלוקה לשלשה שערים ונקרא הראשון בבא קמא כלומר השער הראשון כי השער יתורגם בלשון ארמי בבא ונקרא השני מציעא והשלישי בתרא וכן בארנו שם בענין שלשת המסכתות שהוא סובב לבאר עקרי הדינין במה שאין בו צד דיני נפשות כלל ובאו עניני השער הראשון לבאר הדינין והתביעות הבאות מזה לזה מצד הזק המגיע ממנו לחברו הן מצד ממונו הן מצד גופו ובאו עניני השער השני לבאר הדינין בתביעות הבאות דרך טענה מאדם לחברו שלא מצד היות אלא מחמת טענות אחרות כענין המחלוקת במציאה ובפקדון והקנינים וההלואות ודרכי השאלה והשכירות והקבלנות ובאו עניני השער השלישי בדיני התביעות הבאות בקרקעות מצד הזק המגיע לשכנים מזה לזה בעניני דירתם או חזקת אחד במה שאינו שלו וכן בחלוקת הקרקעות המשותפים וחלוקת היורשים ועניני המורשים ודיני המכירות והנחלות ותקון שטרות:

2. ספר שערי יושר שער ה - פרק א

[א]: נקטינן דספק ממון לקולא (חולין קלד), וראוי לבאר למה נגרע איסור גזל משאר איסורים וכמו דקיי"ל דכל איסור תורה לחומרא, וכבר עמדו ע"ז הרבה גדולי האחרונים, והראשון שהעיר מזה הוא הר"ר יחיאל באסאן ז"ל, והוא ז"ל השיב ע"ז דעכ"פ יהיו בזה ספק גזל, דאם נחמיר על הנתבע יהיו ספק גזל ביד התובע. וכל האחרונים השיגו על תירוצו זה, דהרי בבבא ושמא ליכא חשש איסור אצל התובע, דגם בספק איסור מהני ברי, ועוד דלפי מה דקיי"ל כשמואל דאין הולכים אחר הרוב להוציא מחזקת המוחזק (ב"ק כז ע"ב), דאצל התובע איכא רוב דמהני לענין איסור. וגם בעיקר דבריו יש לתמוה, דמה בכך דעכ"פ כל אחד יחוש לעצמו והיה ראוי דגם ב"ד לא יניחו כך עד שיתרצו שני הבעלי דינין:

[ב]: ובספר אורים ותומים סימן כ"ה בקיצור תקפו כהן כתב וז"ל, אבל באמת הקושיא מעיקרא ליתא, כי כך היה המצוה והלאו של לא תגזול היינו גזל ודאי, אבל גזל ספק אם הוא בידך אין כאן איסור גזל דכך הלכה נאמרה המוציא מחברו עליו הראיה ומי שתפס יכול להחזיק ואין כאן ספק איסור כלל, כי לא אסרה תורה גזל בכה"ג ועל תנאי זה נאמר וכו', כמו דלא אסרה תורה ממזר ספק ומעשר ספק וכדומה הרבה, ולכך אפילו לצאת ידי שמים אין כאן חשש עכ"ל. וגם דבריו הק' אינם מסתברים בעיני, דהרי כל היכא שמצינו בש"ס איזה חידוש להקל בספיקות, גילו לנו ע"ז מקור מן התורה, דבממזר דרשו מיתורא ממזר ודאי ולא ספק, קהל ודאי ולא ספק, ובמעשר עשירי ודאי ולא עשירי ספק, ובספק טומאה ברה"ר הילכתא גמירי לה, וכן בספק ערלה בחו"ל, ובגזל ספק לא נזכר בגמרא לרמז לנו שהוא איזה חידוש הלכה למשה מסיני או איזה גילוי מן התורה, ולהיפוך אמרו בגמרא ריש פרק הפירה (שם מו ע"ב) דעל ענין זה דקיי"ל המוציא מחברו עליו הראיה אין צריך קרא דסברא הוא, דכאיב ליה כאיבא אויל לבי אסיא, ואם היה בענין זה של ספק גזל איזה חידוש הלכה, הו ליה להש"ס לומר דע"ז מגלה הקרא דמי בעל דברים יגש אליהם, אלא נראה לענ"ד ברור דאין שום חידוש בלאו דלא תגזול, וספיקו אסור ככל ספק איסור תורה, והרי מצינו חיוב לצאת ידי שמים גם בספק גזל, לפי מה דקיי"ל דהיכא דהתובע טוען ברי והנתבע שמא חייב בבא לצאת ידי שמים, כמו דאיתא בב"ק דף קי"ח ע"א ובשו"ע סימן ע"ה:

[ג]: אבל הטיב אשר כתב בזה בספר קונטרס הספיקות כלל א' סימן ו' אבל לא ביאר כל הענין כראוי, דז"ל שם ויראה לי דפירוקא דהאי מילתא כך הוא, שלא אסרה התורה את הגזל אלא מה שהוא של חברו מצד הדין, אבל מה שהוא שלו מצד הדין לא אסרתו עליו התורה, והילכך ספק ממון שהדין בו המוציא מחברו עליו הראיה גם דררא דאיסורא לית בה כשאינה מחזירה, וגם האורים ותומים כתב מעין זה דהתורה לא אסרה אלא ודאי גזל והו כעשירי ודאי ולא עשירי ספק עכ"ל:

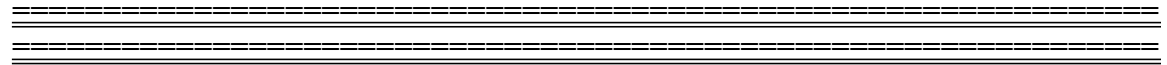
[ד]: וביאור ענין זה הוא לענ"ד על פי הקדמה כללית דכל דיני המשפטים של דיני ממונות בין איש לרעהו, אינם כדרך כל מצוות התורה, דבכל המצוות הוא מה שהזירה לנו תורה בעשה ול"ת, חיוב קיומם עלינו הוא העיקר לקיים מצות ה', ובדיני ממונות אינו כן, דקודם שחל עלינו מצות ה' לשלם או להשיב, צריך שיוקדם עלינו חיוב משפטי, דהרי אף אם קטן הוא הגזול דאינו בר מצוה, מ"מ מוטל על ב"ד להציל עשוק מיד עושוק לכופ את הקטן להחזיר החפץ הגזול לבעליו, ועוד כלל עיקרי בזה דהיכא שאנו דנים על איזה זכות וקנין של אדם באיזה חפץ או שעבוד ממון, אין אנו דנים כלל על ענין שמירת איזו מצוה, אלא ענין מציאות למי קנוי הדבר, ומי ומי ראוי על פי תורת המשפטים להחזיק את החפץ, ולפי"ז מה דאמרו חז"ל כללי ההלכות בספיקו של ממון, ודאי שמצאו כן על פי הכרעת השכל שעל פי תורת המשפטים הדין נותן כן שבמחליף פרה בחמור וילדה וספק מתי נולד דאם

נמצא הולד בשעת לידת הספק ברשות של אחד מהם יהיה כן שיהיו ברשותו, ואם קיימא באגם אזלינן בתר מרא קמא. והנה הלאו של איסור גזל הוא שלא יגזול איש מחבירו דבר שעל פי תורת המשפטים הוא של חבירו, וכן לא יעשוק שכר שכיר מה שעל פי משפט התורה הוא חייב לשלם, ואיך שייך לדון שיחוש מי שיעכב הממון תחת ידו על פי משפט התורה לאיסור גזל, אם הממון הוא שלו על פי משפט התורה איזה איסור גזל אפשר בזה, דהלאו של לא תגזול הוא לאו כללי דאסור לגזול משל חבירו מה שהוא שלו, בין ע"י ירושה ובין ע"י זכיה של מקח, ומתנה והפקר, ובין אם זכה על פי משפט חכמים:

[ה]: ולפי"ז נלענ"ד ברור דספק גזל אסור מה"ת ככל ספק איסור תורה, אלא דספק גזל הוא דבר רחוק מן המציאות, דבכל ספק ממון הורו לנו חכמים איזה משפט על פי תורת המשפטים, וכיון שאיכא בזה איזה דין משפטי, כבר ליכא ספק איסור גזל, אלא או שהוא ודאי גזל או שהוא ודאי היתר...

3. דף על הדף מסכת בבא מציעא דף ב עמוד א

במשנה: היו שנים רוכבין על גבי בהמה וכו' זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי וכו' יחלוקו. ביאר בספר אור פני משה: "שנים" - היצר הטוב והיצר הרע. הרוצים לזכות בגופו הבהמי של האדם, וכל אחד מהם טוען "כולה שלי". העצה לזה הוא "יחלוקו" - יגרם האדם מחלוקת ביניהם, כמו שאמרו "לעולם ירגזו אדם יצר טוב על יצר הרע" (ברכות ה א).

4. רא"ש על בבא מציעא פרק ראשון - סימן א

א [דף ב ע"א] שנים אוהזין בטלית זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה. ובמקום שהיא של מוצאה כגון בעיר שרובה כותים זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי. זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה וזה ישבע שאין לו בה פחות מחציה ויחלוקו. דכיון דשניהם באים לפנינו מוחזקים בגוף הטלית אנו צריכין לפסוק להו דין חלוקה. דכל דבר שאנו רואין ביד אדם חשבינן ליה שהוא שלו אע"פ שאחר מערער ואומר שלי הוא.

5. נחלת משה

והנה לכאורה קשה לפי הרמב"ם הא בגמרא לקמן ג. איחא בפירוש דאין סכדי דמאי דתפיש האי דידיה הוא ומאי דתפיש האי דידיה הוא וי"ל דהנה לקמן ד. מקשי בגמרא הנה כי היכי דאין סכדי צהאי אן סכדי צהאי ואפי הכי משחצעי ומסיק אלא כי איחמר ותנא חונא אחידך דרי חייל איחמר וכו' וע"ש בתוס' הרא"ש דלמסקנא חזרת בגמרא ממאי דאמרי לעיל דאין סכדי דמאי דתפיש האי דידיה הוא ע"ש, והרמב"ם יסבור כמו בתוס' הרא"ש. והנה לכאורה קשה לפי הרמב"ם למה לא אמרינן כאן כל דאליס גבר, צשלמא לפי תוס' כיון שמצורר לנו שלכל אחד יש חצי אי"כ ל"ל יחלוקו אבל לפי הרמב"ם דכוו רק ספק למה לא נאמר כל דאליס גבר, וי"ל דהכי דהרמב"ם סובר דכאן אין ציור מ"מ כיון שבא מוחזק בטלית אין צ"ד רשאין להרשות שאחד יחטוף מהשני דבר שהוא מוחזק צו אע"פ שהצ"ד לא יודעים אם זה שייך לו, דאף לפי התו

שנים אוהזין בטלית וכו'. הנה בכל דבר שאדם מוחזק צו קיי"ל דחזקה מה שתחת אדם שלו דהיינו שהתורה אומרת שאם אנוהו רואים חפץ אלל אדם אז זה כמצורר לנו שזה שלו וצשנים אוהזין בטלית יש לכסחפק אי אמרינן דצכ"ג לא שייך למימר חזקה מה שתחת אדם שלו דדוקא אם אחד אוהז שייך למימר דחזקה מה שתחת ידו שלו, אבל צשנים אוהזין דהשני מוחזק כמוהו לא שייך זה וכה דאמרינן יחלוקו וכו לא משום דמצורר לנו דחצי שייך לזה וחצי לזה אלא משום דכיון שיש לנו ספק למי זה שייך לכן אמרינן יחלוקו או דלמא דצשנים אוהזין אמרינן דכל אחד מוחזק צחצי ואמרינן ע"ז דחזקה שזה שלו ולפי"ז הא דאמרינן יחלוקו זה לא מטעם ספק אלא משום דכל אחד מוחזק צחצי וחזקה מה שתחת אדם שלו. ונ"ל דבזה יחי חלוי המחלוקת שבין תוס' והרמב"ם.

6. חדושי הריטב"א (המיוחסים) על מסכת בבא מציעא דף ב/א

זה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי האומר כולה שלי ישבע שאין לו בה פחות מג' חלקים. בודאי אם הוא דבר ראוי ליחלק נוטל חציה בלא שבועה וישבע על הרביע לבד אבל הכא בטלית שאינו ראוי ליחלק עסקי' והילכך כולל בשבועתו אף מה שמודה לו חברו שאם ישבע על הרביע לבד איפשר שמרמה אותנו ועל הרביע האחר שיש לו בה הוא נשבע) כיון שלצורך הדין אינו נשבע כו) אין כאן שבועה לחנם והאומר חציה שלי ישבע שאין לו בה פחות מרביע וזה נוטל שלשה חלקים וזה נוטל רביע.

7. נחלת משה

האומר כולה שלי ישבע שאין לו בה פחות משלשה חלקים וכו'. הקשה הריטב"א למה נריך לישבע על ג' חלקים הא כיון דחצי מודה לו א"כ יקח החצי בלא שבועה (כדאיהא להלן דזמן שהם מודים חולקין בלא שבועה) וישבע רק על רביע ותירץ דא"כ דאם הכי דבר שראוי ליחלק אז ראשית כל מחלקון לחצי וזה נוטל חצי בלי שבועה וא"כ נשבע רק על חצי מהחצי השני אבל בטלית שא"כ לקרעו לחציו אז אם ישבע שאין לו בה פחות מרביע א"כ יכול להיות שמרמה אותו ונשבע על אותו חלק שחצירו מודה לו וכן תירצו הרא"ש והגימוקי יוסף והוספו דא"כ שכל הנשבע צ"ד על דעת צ"ד הוא נשבע מ"מ יש לדיון להחמיר שיפרש הנשבע בשבועתו כל ז' רמאות שיכול לחשוב בלבו דיותר חמור נשבעו שאומר בפירוש ממה שנשבע סתם על דעת הדיון.

8. רא"ש על בבא מציעא פרק ראשון - סימן א

ואף על פי שנשבע על דעת ב"ד מאי דאפשר לתקוני תקון שלא לבא לידי רמאות מכאן ראייה שאם יראה לדיין שהנתבע טוען ברמאות יכול להחמיר ולפרש בשבועתו כל צד רמאות שיוכל לחשוב בלבו. ולא מצי אידיך למימר מאי איכפת לך והא אדעתא דידך קא משתבענא ובדעתך יהא שאשבע בלא רמאות. משום דטפי מסתפי איניש כשמזכירין לו צד השבועה שהוא עובר בה ממה שהיה נשבע סתם אע"פ שלדעת הדיין הוא עובר בה כשהיה נשבע סתם:

9. תוספות מסכת בבא מציעא דף ב עמוד א ד"ה ויחלוקו

ויחלוקו - תימה דמאי שנא מההיא דארבא דאמר כל דאלימ גבר פרק חזקת הבתים (ב"ב דף לד: ושם) וי"ל דאוחזין שאני דחשיב כאילו כל אחד יש לו בה בודאי החצי דאנן סהדי דמאי דתפיס האי דידה הוא וכן במנה שלישי דמדמי בגמרא לטלית חשיב ההוא שהנפקד תופס בחזקת שניהם כאילו הם עצמם מוחזקים בו לכך משני דהתם ודאי דחד מינייהו הוא ואין החלוקה יכולה להיות אמת ולכך יהא מונח אבל טלית דאיכא למימר דתרוייהו הוא יחלוקו וכן שנים אדוקים בשטר דמדמי לקמן (דף ז.) למתני' משום דשניהם אדוקים בו דהחלוקה יכולה להיות אמת דאפשר שפרע לו החצי ובמנה אין דרך שיקנה לו החצי אחרי שהוא ביד חברו אבל בארבא אף על גב דאפשר שהיא של שניהם כיון דאין מוחזקין בו הוי דינא כל דאלימ גבר ולסומכוס אף על גב דאין מוחזקין בו ואין החלוקה יכולה להיות אמת היכא דאיכא דררא דממונא פירוש שבלא טענותיהם יש ספק לבית דין יחלוקו.

10. תוספות מסכת בבא מציעא דף ב עמוד א ד"ה וזה נוטל

וזה נוטל רביע - וא"ת יהא נאמן דחציו שלו מיגו דאי בעי אמר כולה שלי כדאמר' בגמ' (לקמן דף ח.) האי מיגו גופיה לפטרו משבועה אי לא משום דאיערומי קמערין ומפרש ריב"ם דמיגו להוציא לא אמרי' דבחציו השני מוחזק זה כמו זה וההיא דחזקת הבתים (ב"ב דף לב: ושם) דגחין ולחיש ליה לרבה אין שטרא זייפא הוא ומיהו שטרא מעליא הוה לי בידי ואבד והימניה רבה להוציא במיגו דאי בעי אמר שטרא מעליא הוא התם היינו טעמא משום דאפי' הוה שתיק רק שלא היה מודה שהוא מזוייף היה נאמן כי החתימה היתה נכרת לעומדים שם ורב יוסף אית ליה דאפילו מיגו לא הוה כיון שטענה ראשונה שהוא טוען בהאי שטרא הוא שקר ואין לומר מיגו אלא היכא שטענתו ראשונה היא אמת מיגו שהיה טוען אחרת ולכך אינו מיגו אפילו להחזיק כגון בעובדא קמייתא וא"ת ונימא דאין ספק מוציא מידי ודאי דהאומר כולה

שלי יש לו בודאי חציה והאומר חציה שלי ספק אם יש לו בה כלום כדאמרינן בפרק החולץ (יבמות דף לח.). ספק ויבם שבאו לחלוק בנכסי סבא ספק אמר אנא בר מתנא אנא ואית לי פלגא ויבם אמר את ברא דידי ולית לך ולא מידי הוה ליה יבם ודאי וספק ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי וי"ל דהתם יבם שהוא בנו של סבא הוי ודאי יורשו ולא יוציא הספק מספק ממונו **אבל הכא אין סברא מה שהוא ודאי בחציו שיועיל לו לחציו השני.**

11. קובץ שעורים ח"ב - סימן ט

(ו) **והנה יש להסתפק בשנים אוחזין אם כל אחד מיקרי מוחזק בכולו או שאינו מוחזק אלא בחציה ועיין** בשער המשפט סי' קל"ח בשם הרמב"ן והריטב"א דשנים אוחזין אמרינן ברי ושמא ברי עדיף דלא שייך לומר המע"ה כיון דשניהן שוין ועיי"ש שהקשה ע"ז מדברי תוס' ר"פ הבית והעליה דאפילו היכא שאין שניהם מוחזקין כגון דקיימא ברה"ר מ"מ לא מהני ברי ושמא אלא יחלוקו משום דכל ממון המוטל בספק חשיב כאילו שניהם מוחזקין בו ומבואר מזה דבשניהם מוחזקין לא אמרינן ברי עדיף:

(ז) **ונראה ביאור דברי תוס' דהא דממון המוטל בספק חולקין דחשוב כאילו שניהם מוחזקין אין הכונה דמשו"ה חולקין משום דהוי כאילו שניהם מוחזקין אלא אדרבא מפני שהדין הוא יחלוקו ע"כ הוי כאילו שניהם מוחזקין וא"כ כל אחד אינו מוחזק רק בחציה ובחציה השניה הוא מוציא ממש וע"כ לא אמרינן ברי עדיף דהמע"ה אבל בשנים אוחזין י"ל דכל אחד חשיב מוחזק בכולה ואין כאן מוציא מחבירו דשניהם שוין וע"כ מהני ברי:**

(ח) **אלא דלפי"ז תיקשי מ"ש תוס' דבזה אומר חציה שלי לא אמרינן מיגו דאי בעי אמר כולה שלי משום דמיגו להוציא לא אמרינן דהא כיון דשניהם שוין אין כאן מוציא** וכן קשה בהא דפריך בגמרא ולישייליה למוכר ופירשו בתוס' ורא"ש דהמוכר הוא כעד אחד דאינו קם אלא לשבועה ואי נימא בכה"ג לא חשיבא הוצאת ממון משום דשניהם שוין וא"כ ליהוי כמו באבידה דעד אחד נאמן בה לגמרי כמ"ש הר"ן פ' גיד הנשה כיון דאין שום אדם מוחזק בה דהא דע"א אינו קם לממון הוא רק להוציא מהמוחזק וא"כ ע"כ צ"ל דגם בשנים אוחזין חשיבא הוצאת ממון:

12. קובץ שעורים ח"ב - סימן ג

(ד) ונראה בביאור שני התירוצים שבר"ן **דין מגו יש לפרשו בשני אופנים, א) דהוא אנן סהדי שאומר אמת** דמ"ל לשקר דהיה יכול לטעון טענה טובה מזו **ולפי הטעם הזה כתב הר"ן דהכא דהוי מגו לחצי טענה אין כאן הוכחה שטענתו אמת וע"כ לא מהימן כלל. ב) י"ל דאינו מטעם אנן סהדי אלא שהוא דין נאמנות דבכח הנאמנות שיש לו לטעון טענה אחרת נאמן גם על טענה זאת שהוא טוען וע"כ לא איכפת לן מה שהוא לחצי טענה דמ"מ יש לו כח נאמנות על חצי הטענה ולזה תירץ דכיון דחידוש הוא אין לך בו אלא חידושו ולא מהימן אלא בטענה זו עצמה ולא בטענה אחרת מחמתה.**

(כב) **ובזה אפשר לבאר מה שמצינו במגו דהעזה דלא מהני לאיפטורי משבועה כדאמר רבה לענין מודה במקצת.** ומ"מ מהני לאיפטורי מממון כמ"ש הראשונים מהנהו עיזי דאכלי חושלי מגו דיכול לומר לקוח הוא בידו יכול לטעון עד כדי דמיהן. ולכאורה אינו מובן החילוק מה בין שבועה לממון:

(כג) **אמנם לפי הנ"ל נראה דבמגו דהעזה ליכא גריעותא אלא בהוכחה והבירור דאפשר שהוא רוצה לשקר ואינו יכול להעיד אבל כח הנאמנות שיש בדין מגו איכא גם במגו דהעזה דמ"מ אם היה טוען היה נאמן ולאפטורי מממון סגי בדין נאמנות גרידא, אבל לאיפטורי משבועה צריך לטעמא דאנן סהדי שיהא בירור במקום שבועה שהיא מבררת:**

(י) **ובאמת צ"ל כן גם לדעת תוס' דכ"א אינו מוחזק אלא במחצה ומשו"ה א"א לומר בשנים אוחזין כל דאלים גבר דאנן סהדי דמאי דתפיס ידיה הוא אבל אם נאמר דכל אחד מוחזק בכולו וכבר נתבאר דהכא ליכא דינא דמוחזק כיון דליכא דררא דממונא אלא החזקה דכל מה שביד אדם ה"ה שלו דהוא מתורת בירור ואנן סהדי וא"כ בשנים אוחזין הרי א"א לומר אנן סהדי דכולה דמר וכולה דמר וממילא ליכא אנן סהדי כלל וראוי לומר כל דאלים גבר וא"כ הדרא קושיא לדוכתא אמאי מהני ברי ושמא להוציא חציה השניה ולא אמרינן הממע"ה:**

13. חדושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף ב עמוד א

גמ' למה לי למיתני זה אומר וכו' ליתני חדא וכו'. פי' ממה נפשך דאי תרווייהו במציאה למה לי תרתי טענתא, ואי חדא במציאה ואידך במקח וממכר או טענה אחרת, בחזא נמי סגי ויליף אידך מינה, דמאי שנא טענה זו מטענה זו.

14. רש"י על בבא מציעא דף ב/א

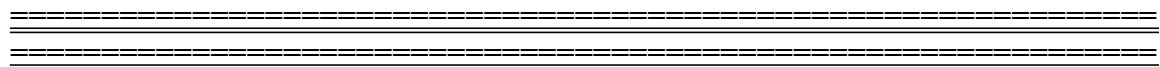
ראייתה - קודם שהגבהת אותה:

15. מהרש"א על בבא מציעא דף ב/א

בפרש"י בד"ה ראייתה קודם שהגבהת אותה עכ"ל. כן הוא בפרש"י שלפנינו והוא מגומגם לפום סברא דהשתא דבראייה בעלמא קני מה מועיל שראה אותה קודם הגבהת חבירו אם לא יאמר שראה אותה קודם ראיית חבירו ונ"ל להגיה ראייתה קודם שהגבהתי אותה עכ"ל ורצונו דע"כ היה שם הגבהה מדקתני שנים או חזין ומדקאמר דסד"א דראייה בעלמא קני צ"ל שהוא אומר שראה אותה קודם שהגביה אותה ודו"ק:

16. ריטב"א על בבא מציעא דף ב/א

הוה אמינא בראיה בעלמא קנה. פי' ולא בעינן הגבהה כיון שאין לה דעת אחרת מקנה, דבמקח וממכר הוא דבעינן משיכה או הגבהה:

17. תוספות מסכת בבא מציעא דף ב עמוד ב ד"ה אי תנא

אי תנא מציאה - משום דמורה ואמר חבראי לאו מידי חסר לכך תפיס אף על גב שיודע שחבירו מצאה ורמו רבנן שבועה עליה כדי שיפרוש אבל מקח וממכר דליכא למימר הכי שאם יודע שחבירו קנאה לא הוי תפיס ומדתפיס בה סבור שלו הוא ונתרצה המוכר כדמסיק לקמן דנקיט זוזי מתרווייהו אימא לא ישבע דמשום שבועה לא יפרוש שהרי סבור הוא לומר אמת קמ"ל דאפ"ה ישבע והיכא שודאי אינו סבור לומר אמת כגון דקא טעין כל אחד אני ארגתיה שאחד מהן טוען שקר במזיד או כגון שנים אדוקין בשטר דלקמן (דף ז.). התם פשיטא דיחלוקו בשבועה דע"י שבועה ודאי יפרוש דחשיד אממונא לא חשיד אשבועתא.

18. תוספות מסכת בבא מציעא דף ב עמוד ב ד"ה ולחזי זוזי

ולחזי זוזי ממאן נקט - פרש"י נשאל למוכר ואף על גב דאין המוכר נאמן כשאין מקחו בידו כדאי' בעשרה יוחסין (קדושין דף עג: ושם ד"ה בד"א) ה"מ בדנקיט מתרווייהו אבל בדנקיט מחד נאמן אפילו אין מקחו בידו וגרסינן בתר הכי ולא ידעינן ובחנם דחק לפרש כן דהכא פריך שפיר דאע"ג דאין מקחו בידו נאמן הוא כעד אחד ואמאי שניהם נשבעין אותו שהמוכר מסייעו יפטר משבועה ואידך ישבע שבועה דאורייתא והשתא גרס שפיר ולא ידע דאי ידע הוה נאמן כעד אחד ומיהו ה"מ לשנויי דליתיה קמן דנשייליה ור"י מפרש דנשאל להם ממי קבל המוכר המעות שאין אנו חושדין אותן לשקר בזה לומר נתתי והוא לא נתן וגם הם אינם חלוקים אלא למי נתרצה המוכר אבל בנתנת המעות אינם חלוקין.

19. שעורי ר' דוד מסכת בבא מציעא דף ב עמוד ב

קצא) איך ילפינן דעד המסייע פוטר משבועה, מעד המחייב שבועה שם בא"ד אותו שהמוכר מסייעו יפטר משבועה, וכו'. והרא"ש כתב, דהר"מ מרושנבור"ק ז"ל הביא ראייה דעד המסייע פוטר משבועה, מדדרשינן בשבועות (דף מ א) לכל עון ולכל חטאת הוא דאין קם, אבל קם הוא לשבועה, משמע דלענין שבועה קם לכל מילי, בין לחייבו ובין לפוטרו. ועוד כתב דק"ו הוא דאם מהני [מה שמסייע להמוציא] לחייב את המוחזק שבועה, כ"ש דמהני מה דמסייע להמוחזק לפוטרו משבועה, [דהא כח המוחזק עדיף טפי מכח המוציא שאינו מוחזק] ע"ש.

20. שעורי ר' דוד מסכת בבא מציעא דף ב עמוד ב

קצה) לדעת התוס' אי עד המסייע אינו פוטר רק משבועת המשנה, או גם משבועת דאורייתא והנהגה בהא דהביא הרא"ש ראייה מדדרשינן דקם הוא לשבועה דמשמע לכל מילי בין לחייבו בין לפטרו, הקשה בבית הלוי (ח"ג סי' ל"ה) מדברי התוס' לקמן (דף ג. ד"ה מפני) שהקשו מנלן דכופר הכל פטור משבועה, ורצו לתרץ דמהא דאיצטריך קרא דע"א מחייב שבועה, מוכח דכופר הכל פטור, דאל"כ אמאי איצטריך קרא דע"א, תיפו"ל דיהיה חייב מדין כופר הכל, ודחו זה דאיצטריך קרא היכא דטענו בספק ע"י העד ע"ש. ואי נימא דקרא דע"א דדרשינן דקם לשבועה מיירי בין לחיוב בין לפטור, אמאי לא דחו בפשיטות, דאיצטריך קרא דע"א, לעד המסייע דפוטר.

ולכאורה מוכח דסברי התוס' דעד המסייע אינו פוטר משבועה דאורייתא, והא דנקטו התוס' לעיל דעד המסייע פוטר, היינו רק משבועת המשנה דהוי שבועה דרבנן אבל משבועה דאורייתא אינו פוטר.

אכן כתב הבית הלוי ד"ל דבאמת התוס' נמי סברי דעד המסייע פוטר, והא דלא דחו דנימא דאיצטריך קרא דע"א לענין לפטור, היינו משום דלא ניחא להו לומר דעיקר הקרא אתי לפטור, דהא עיקר הקרא מיירי לענין חיוב, דכתיב לא יקום עד אחד וכו' דמיירי לענין חיוב וע"ז דרשינן אבל לשבועה קם, וא"כ נהי דאף לפטור נמי כתיב בהך קרא מ"מ עיקר הקרא הא מיירי לענין חיוב, ושפיר רצו התוס' להוכיח, דמהא דאיצטריך קרא לע"א מוכח דכופר הכל פטור משבועה.

21. אילת השחר מסכת בבא מציעא דף ב עמוד ב

תוד"ה ולחזי. אותו שהמוכר מסייעו יפטר משבועה וכו'. הנה טעם דר"ת דס"ל דע"א המסייע פוטר משבועה, ביאר המהר"ם מרוטנבורג והובא ברא"ש משום דקרא דדרשינן דקם לשבועה משמע דלא מיעטי קרא לחיוב שבועה וכן לפטור משבועה, והנה מש"כ דקרא משמע דלא מיעטי בין מחיוב שבועה ובין מלפטור, צ"ע דהיכן כתוב בתורה דחייב שבועה, דהא רק כתוב דלא קם לכל עון ולכל חטאת, אלא דדייקינן דמשמע דיש דבר דמהני עדותו ומנ"ל לחייב שבועה, וע"כ משום דלא יתכן דמהני עדות לחייב להשני להביא עדים, דא"כ נמצא דמחייב ממון כל זמן שלא יכחישוהו עדים, וכן לא משמע דצריך עי"ז להביא עד המכחיש, וע"כ כונת התורה שיועיל בירור שתלוי בהנתבע דהיינו שהנתבע יעשה, וכיון שלא מציינו בתורה בירור אחר שנוכל לומר שזה יעשה, ע"כ זה שבועה, דזה כבר מציינו במודה במקצת ובשומרין דזה הוי בירור. אבל לפי"ז מנ"ל שיוכל הע"א לפטור מחיוב שמוטל על הנתבע לברר ע"י שבועה, וע"כ צ"ל משום דכיון דמצריך בירור שבועה הרי דעדותו הוי בירור כעין שבועה, וא"כ ה"נ יפטר משבועה דהא עדותו הוי בירור כעין שבועה...

ויש לומר דבאמת בירור דע"א לא גרע, אלא דאם לא יועיל שבועה נגד הע"א נמצא דהע"א מחייב ממון והא התורה מיעטה אותו מלהיות נאמן בממון, ולכן ע"כ סגי בבירור דשבועה, והיינו דשני הבירורים שוים וממילא נשאר ביד הנתבע דהוא המוחזק, לכן לפטור משבועה לטובת המוחזק יכול שפיר מק"ו...

והנה אמרו לי דיש לבאר את המחלוקת אם עד המסייע פוטר או לא, דזהו תלוי אם חיוב השבועה הוא מחמת דיש לע"א דין נאמנות ודאי לענין חיוב שבועה או מספק, דאם כל דינו הוא רק משום ספק ממילא זה שייך רק לגבי לחייב שבועה אבל לפטור משבועה מחמת ספק לא שייך. אמנם קצת קשה לומר כהצד הזה שהוא עושה רק ספק, דא"כ אינו מובן כל כך למה אם לא יכול לישבע משלם, הרי צריך שישאר הספק בלתי מבורר ולמה ישלם, ובע"כ שזה דין נאמנות מיוחד לענין שבועה שא"א להפטר מבלי שישבע, וא"כ צריך באמת להבין למה שיהי נאמן רק לחייב שבועה ולא לפטור, והא בתורה כתוב לא יקום ודרשינן אבל קם הוא לשבועה, משמע בכל ענין שנוגע שבועה הוא קם ולמה נאמר דוקא לחייב ולא לפטור.

ונראה לבאר בדרך אחר בכל הדין של שבועת עד א', דהיינו שבכלל לא נאמר בתורה דין נאמנות ע"א, דהנה אילו הי' דין בעלמא על תביעה דכשהתובע נאמן מחוייבין שבועה, אז ממילא כשהתורה אומרת אבל קם הוא לשבועה היינו שגם הוא נאמן לחייב שבועה, אבל באמת הא אין כזה דין בתורה שעל תביעה מחייבין לישבע, ובפרט שאין דין כזה בכל התורה שנאמן לשבועה, אלא היכא דהוא נאמן והמעשה אמת כמו שאומר צריך שיהא נאמן לגמרי, וכמו כל מקום שהאמינה תורה עד א' באיסורין או בעגלה ערופה ובסוטה דהוא נאמן ממש ואין שייך נאמנות לחצאין, רק דהתורה כתבה כאן דין דע"א לא מחייב מיתה או ממון, אבל שבועה מחייב לא מפני שהוא נאמן לשבועה רק שיש כאן כזה דין דדרשינן אבל קם הוא לשבועה, היינו כאילו כתוב בפירוש בתורה דע"א מחייב שבועה, ונמצא שכל מקום שאנחנו אומרים ע"א

נאמן לענין שבועה זה שם המושאל, אבל עיקר דינו הוא שמחייב שבועה, וכמו שאנחנו אומרים דמדה במקצת או העדאת עדים מחייבין שבועה ודאי אין הכונה שהן נאמנים לחייב שבועה, דהא לפי הסובר שאין העדאת עדים מחייב שבועה כגון מי שחולק על ר' חייא וכו' הוא סובר שעדים

אין נאמנים לחייב שבועה, הא בודאי שאינו כך, רק שהשאלה אם הם מחייבין היינו אם יש דין שמחייבין או לא, וכן בעד א' עיקר דינו שהשמיעה התורה דקם הוא לשבועה, ומדוקדק הוא דזה דין שמחייב שבועה, וממילא א"א להקשות דכיון דהתורה האמינה אותו לענין לחייב ה"נ לענין לפטור, מפני שכאן לא נאמר דין נאמנות כלל רק דין חיוב...

22. דף על הדף מסכת בבא מציעא דף ב עמוד ב

בגמ': בן ננס אמר כיצד אלו ואלו באים לידי שבועת שוא. הרה"ק רמ"מ מקאצק זצ"ל הקשה על לשון הגמ' אלו ואלו באים לידי שבועת שוא, הלא אחד מהם אומר אמת, ועוד למה לא אמרו חז"ל לשון "שבועת שקר".

ותירץ הוא ז"ל, דהנה שבועה היא בירור לברר הדבר על האמת, ואם שניהם נשבעים אין אנו יודעים בירור האמת למי, א"כ אף הנשבע באמת הוא "שבועת שוא" שפירושו חנם כיון שאינו מברר לנו כלום....

23. נחלת משה

כיצד אלו ואלו באין לידי שבועת שוא וכו', דרנן סברי כיון שיכול להיות דע"י השבועה יפרוש ולא יפסיד כבעה"ז את הכסף לריכון ז"ד להשביע אותם אע"פ שיכול להיות שיפגעו שניהם ויהי כאן שבועת שוא אבל בן ננס סובר דאסור לז"ד לגרום שיכ"ו דאי שבועת שוא אע"פ שע"י שלא ישביעו אותם יכול להיות שיפסיד כבעה"ז את הכסף.

24. שערים מצויינים בהלכה

אלו ואלו באין לידי שבועת שוא. פרש"י במס' שבועות (מה: ד"ה כיצד) אלו ואלו באים לבי"ד לישבע שבועת שוא מביניהם, דלית בהו דאינו משקר. ובשטמ"ק מפרש בשם מהר"י אברהם עפ"י הגמ' (שם מו:): עה"כ (משפטים כ"ג) "שבועת ה' תהיה בין שניהם", מלמד שהשבועה חלה על שניהם, שמו שגורם לחבירו שנשבע לשוא נקרא ג"כ חוטא. וע"ש בתוס' (ד"ה חלה) שנענשו המשביע אפי' הדין עמו. ובש"ט"ה"ג (שם יד: מדפי הרי"ף) הביא דיש ליהרר מלהשביע שום אדם, שיודעים בודאי שאם ישבע ישבע לשקר, והוא בכלל לא תשא, לא תשיא. עוד כתב בשטמ"ק בשם רבו, שניהם

באים לידי שבועת שוא, אחד נשבע לשקר ממש וגורם את חברו לישבע בחנם, שהרי הוא יודע האמת, וניחא דנקט שבועת שוא, ונע"י מש"כ במס' שבועות (מה: ד"ה אמר — שמעתה) כשם הגה"ק מקאצק, ומכאן אתה למד שאין אדם יכול להשביע את חברו אלא בדבר שהוא מסופק בו, אבל אם משביעו בדבר שהוא יודע שחברו אומר אמת נקרא חוטא, ואם יודע שהוא משקר מותר להשביעו והלעיטתו לדשע וימות, ומדת חסידים הוא להביאו לידי שבועה, וכשורצה לישבע לא יניחנו לישבע. וע"י מש"כ בחי" הריטב"א (החדשות ד"ה האין) וע"י בחברינו

25. רש"י על בבא מציעא דף ב/ב

דררא דממונא – [1] חסרון ממון, שאם יפרע זה שלא כדין הוי חסרון ממון, ואם נפטרנו שלא כדין נמצא זה חסר ולד פרתו:

הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בבא מציעא דף ב עמוד ב

דררא דממונא. פירש רש"י חסרון ממון. וקשה, הרי מציאה הוי שלו, ולמה לא הוי הפסד ממון אם יוציאוהו מידו, וכי מפני שבא לו הממון בלא יגיעה אין זה הפסד ממון. ונראה לבאר דברי רש"י ע"פ הר"ן בשבועות ר"פ כל הנשבעין דשכיר נשבע ונוטל דמשום דבעל הבית טרוד בפועליו לכך טענת בעל הבית חלשה יותר, דתלינן ששכח. ומקשה הגמ' א"ה יטול השכיר בלא שבועה. וביאר הר"ן, כיון דעיקר הטעם דנוטל השכיר הוא משום כדי חייו, הרי יתכן שהשכיר ימנע משבועה אפילו באמת ולכן היה צריך לתת לו בלי שבועה, וכן י"ל ברש"י כאן דבולד פרה אם נצריך שבועה ואחד לא ירצה לישבע הרי מפסיד

ממון שאליו הוא נושא נפשו. ולכן נמנעו חז"ל מלתקן שבועה. אך במציאה שמצא באקראי אם לא ירצה לישבע, לא חשיב הפסד ממון חשוב כל כך שנמנע מלתקן שבועה, לברר טענותיהם, מחשש רחוק שימנע משבועת אמת. (וכע"ז ע"י לקמן ט' א).

26. אילת השחר מסכת בבא מציעא דף ב עמוד ב

ואלא מאי רבנן הא אמרי הממע"ה. ע"י בשטמ"ק בשם ריב"ז דמרש"י משמע דהקושיא היא דה"ל צריך להיות יהא מונח לרבנן, ולא גרס מה שהוסיפו בדברי רש"י והכא חולקין בשבועה, והוא פירש דכיון דהמע"ה אז כ"א לגבי החלק שהשני תפוס הוא מוציא והשני מוחזק ומקבל בלי שבועה, וכן פירש הרשב"א. והיינו דנחלקו בכמה נחשב כל א' מוחזק, דלרש"י גם כעת ס"ל דכל א' מוחזק בהכל וכל א' מוציא על הכל וכמש"כ בד"ה בשבועה, וסברת המקשן דלכן בלי ראייה אין א' מהן זוכה וה"ל צריך להיות מונח, אבל להרשב"א מבואר דה"ל דכ"א מוחזק בחצי ממש וכאילו כבר חלקו וכ"א יש לו חלק א' והשני אינו יכול לזכות לגבי החצי שהוא מוחזק, ולכן הקשה דצריך להיות יחלוקו בלי שבועה, ותירץ לו דאין כ"א מוחזק בחצי רק שניהם מוחזקים בהכל ולכן לא יחלוקו בלי שבועה, ולרש"י תירץ דכיון דכ"א גם מוחזק וגם מוציא סגי בשבועה ולא צריך דוקא עדים, [וע"ע משנ"ת לעיל ע"א בתוד"ה ויחלוקו].

27. תוספות מסכת בבא מציעא דף ב עמוד ב ד"ה היכא דאיכא

היכא דאיכא דררא דממונא – [2] פירוש שבלא טענותיהם יש ספק לב"ד דיש לאחד תביעה על חבירו בלא טענותם כגון בשור שנגח את הפרה (ב"ק דף מו.) ומחליף פרה בחמור אחרי שהספק נולד מעצמו דין הוא שיחלוקו אפילו בלא שבועה.

28. חדושי הר"ן על בבא מציעא דף ב/ב

דררא דממונא. [1] פרש"י ז"ל חסרון כיס שאם תחייבנו שלא כדן הרי חסר ממון ואם תפטרנו שלא כדן נמצא חסר ולד פרתו, משמע לאפוקי מציאה דלא קא חסר ממונא ולאפוקי מו"מ דהא מהדר לי' דמי, וקשיא עליה מדמקשינן בפ' חזקה הבתים גבי זה אומר של אבותי דאמר' כל דאלימ גבר מדתנן המחליף פרה בחמור וילדה כו' דאמר' יחלוקו ומתצינן התם איכא דררא דממונא למר ולמר כלומר משא"כ בזה אומר של אבותי ואם אתה מפרש דררא דממונא חסרון כיס בההיא נמי איתיה, [3] אלא פי' דררא דממונא עיקר תביעת ממון כמו דררא דטומאה דאתמר בפ"ק דנדה (ו' א') ובפ' חומר בקודש (כ"א ב') שפירושו עיקר טומאה, ובתרגום ירושלמי מידי תבקשנו מן ידי תדרריניה וכן פי' ר"ח ז"ל, והיינו דאמרין התם דגבי מחליף פרה בחמור איכא דררא דממונא למר ולמר שהמוכר יש לו חזקה שהיתה שלו בתחלה בלא מחלוקת והלוקח יש לו חזקה שהיא שלו עכשין משא"כ בזה אומר של אבותי וז"א של אבותי שאין לאחד מהם חזקה בלא מחלוקת שהרי כ"א מכחיש שלא היתה של חבירו מעולם וכן במתני' דזה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי אין לאחד מהם חזקה כלל שחבירו מכחישו לגמרי:

1. ספר מי השלוח ח"ב - לקוטי הש"ס

(ב.) מאי מצאתיה ראיתיה אע"ג דלא אתאי לידיה בראיה בעלמא קני תנא כולה שלי דבראיה לא קני. כי בסלקא דעתך נוכל לומר שבראיה בעלמא קני וכן היה ביציאת מצרים ששם השיגו ישראל בראיה כמו שאיתא (מכילתא פר' ג') ראתה שפחה על הים. וחשבו ישראל שבראיה זו קנו את האור בקנין גמור, וכן אחר כן הלכו ג' ימים ולא מצאו מים, היינו שלא היה להם שום תשוקה וחשק וכדאיתא במדרש (תנחומא בשלח ט') בלא מים בלא תורה ואז הכירו שאין להם עדיין קנין גמור רק במתן תורה אז זכו לקנין בשלימות, כי כל מה שמשיג האדם בראיה יכול לקנות אחר כן בקנין גמור ע"י השתדלות, רק צריך לזה זמן, ואחר כן מה שמשתדל וקונה ע"י פעולותיו זה נשאר לו לעוה"ב גם כן, כי זה הוא חלקו בשורשו, אבל מה שרואה ואין לו בזה קנין גמור, זה הוא רק בעולם הזה שיכול לראות אור למעלה ממדרגתו אבל לעוה"ב שם ישאר בידו רק מה שקנה ע"י השתדלותו שזה שייך לו בשורשו [א]: